

УДК 343.71

О. В. Коробка, здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики,
Французькій бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ ОЗНАК РОЗКРАДАННЯ

При визначенні та тлумаченні кваліфікованих ознак розкрадання можуть виникати певні проблеми в зв'язку з тим, що немає узгодження в визначенні таких ознак в різних галузях права.

Ключові слова: склад злочину, кваліфіковані ознаки, розкрадання, проникнення, житло, приміщення, інше сховище.

Склад злочину це сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як злочин. Саме наявність в діяннях особи складу злочину, передбаченого в Кримінальному кодексі (далі КК), є єдиною підставою притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 2 КК). Склад злочину це правове поняття злочину, яке містить обов'язкові ознаки, властиві злочинам певного виду [1, 63–66].

Загальний склад злочину складається із чотирьох елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта. Зазначені елементи складаються з обов'язкових та факультативних ознак. Ознаки складу злочину — це характерні риси, що визначають кожний елемент складу злочину. Всі ознаки розподіляють на дві групи: обов'язкові та факультативні. Обов'язкові ознаки — це такі ознаки, які властиві будь-якому складу злочину, без яких склад злочину взагалі відсутній. До таких ознак відносять: ознаки, що характеризують об'єкт злочину; ознаки, що характеризують об'єктивну сторону складу злочину; ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону складу злочину; ознаки, що характеризують суб'єкта злочину. Факультативними вважаються такі ознаки, які не є обов'язковими для кожного складу злочину. Але визначення їх як факультативних характерно тільки для Загальної частини КК. Якщо така ознака вказана в диспозиції конкретної норми Особливої частини КК, то вона стає обов'язковою і потребує встановлення.

Побудова складів злочинів підпорядкована певним правилам, які залежать від розташування елементів і ознак складу злочинів між собою. Виходячи з таких правил, прийнято розподіляти склади злочинів на види [2, 86–87]. Такий розподіл має значення для кваліфікації суспільно небезпечних діянь і здійснюється за різними підставами: а) за ступенем суспільної небезпеки; б) за способом опису в КК; в) за особливостями законодавчої конструкції; г) за ступенем сталості ознак, передбачених у складі; д) за термінологічним описом.

За ступенем суспільної небезпеки в загальному плані розрізняють: основний склад, кваліфікований, особливо кваліфікований та склади злочинів із пом'якшувальними обставинами.

Основний (простий) — це склад злочину певного виду без обтяжуючих (кваліфікуючих) та пом'якшувальних обставин. Кваліфікований — це склад злочину з обтяжуючими (кваліфікуючими, ознаками) тобто такими, що впливають на кваліфікацію і обтяжують покарання. Особливо кваліфікованим є склад злочину з особливо кваліфікуючими обставинами (ознаками). У такому складі міститься вказівка на обставини, що додають злочині суспільної небезпеки.

Якщо казати більш детально, то кваліфікований склад злочину — це склад, який містить ознаки основного складу злочину і одну чи кілька додаткових ознак, які підвищують суспільну небезпеку посягання. Ці ознаки можуть бути альтернативними або становити собою обов'язкове поєднання (комбінацію) кількох ознак. Особливо кваліфікований склад злочину утворюється на тих же засадах, що і кваліфікований. Його особливість має вираз в тому, що одна або декілька ознак ще більше підвищують суспільну небезпеку посягання, порівняно з небезпекою основного чи кваліфікованого складу злочинів. Особливо кваліфікований склад злочину так само, як і кваліфікований, створюється за рахунок доповнення основного складу злочину особливо кваліфікованими ознаками. Вони можуть додаватися як до основного, так і кваліфікованого складу злочинів. Таким чином, кваліфікований або особо кваліфікований склад злочину це такі склади злочинів, в яких в своїй сукупності існують декілька груп ознак, таких, що є основними для основного складу злочину, та додаткових ознак, які “створюють” кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів [3, 452–453]. В кожному розділі Особливої частини кримінального права, в окремій групі злочинів чи в конкретному злочині такі ознаки можуть мати різний зміст, різну сукупність та ін. Проаналізуємо в зв'язку з цим окрему групу злочинів.

Для цього візьмемо окремо групу злочинів, які входять в VI розділ Особливої частини “Злочини проти власності”. Це буде група, яка має загальне визначення як “розкрадання” і в якій зібрані усі такі діяння проти чужого майна. Українське законодавство не має офіційного визначення розкрадання. Це поняття визначається в теорії як протиправне, безкоштовне вилучення чужого майна з фонду (володіння) власника або особи, що його замішує, з метою повернення цього майна в свою користь або користь інших осіб [4, 61–62]. Загальне поняття розкрадання це своєрідний покажчик, який дозволяє вирішити низку складних теоретичних та практичних питань. До злочинів, які входять в групу розкрадань, відносять крадіжку (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), розбій (ст. 187 КК), шахрайство (ст. 190 УК), привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 УК) та ін. Усі ці злочинні діяння при законодавчому опису мають декілька складів злочинів: прості та різні види кваліфікованих.

Кваліфікація суспільно небезпечних діянь — завжди достатньо складний процес, який потребує певних теоретичних знань та практичних навичок. Але якщо з кваліфікацією діянь за простими видами злочинів становище є більш впевненим то з кваліфікацією за різними видами кваліфікованих складів злочинів становище є більш складним. Це, на нашу думку, в основному пов'язано з тим, що ознаки, які характеризують кваліфіковані та особо кваліфіковані види розкрадань, менш вивчені.

В законодавстві вказуються ознаки, які утворюють склади злочинів, передбачаючи відповідальність за розкрадання кваліфікованими, особливо кваліфікованими та ін. Певне офіційне, законодавче тлумачення цим ознакам дається в примітці до ст. 185 КК. Взагалі до таких ознак відносять: повторність; вчинення розкрадання за попередньою змовою групою осіб; розкрадання, поєднане з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище; різні види розкрадань. Кожна з цих ознак має своє визнання і тлумачення. Але складність полягає в тому, що якщо більшість таких ознак має кримінально-правове визнання і з ними становище більш ясне, то з окремими з вказаних ознак становище є більш складним, тому що їх тлумачення дається законодавством інших галузей і при “переході” таких тлумачень в кримінально-правову галузь виникають певні складнощі.

Це стосується такої кваліфікованої ознаки, як розкрадання, вчинене з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище. Тут певні складнощі виникають як з визначенням поняття “проникнення”, так і з поняттям “житло”, “приміщення”, “інше сховище”.

Так, наприклад, аналізуючи поняття “проникнення”, потрібно було, щоб пройшов певний час для того, щоб при тлумаченні цієї відзнаки основна увага приділялась змісту цього поняття, а не його формальним, зовнішнім рисам [5, 488]. Тому зараз вже достатньо чітко визначається, що проникнення в житло не потребує, умовно кажучи, фізичного проникнення. Для наявності цієї відзнаки достатнім є незаконне втручання в приміщення будь-яким способом, навіть при відсутності безпосереднього проникнення фізичної особи в таке приміщення [6, 328].

Але більше складнощів виникає з визначенням поняття та ознак приміщення. В першу чергу, при аналізі загального поняття приміщення такі труднощі виникають при визначенні поняття “житло”.

Тому спробуємо проаналізувати це поняття більш детально. Пленум Верховного Суду України вважає, що при оцінці для кваліфікації “житло — це приміщення, яке призначено для постійного або тимчасового проживання людей (приватний будинок, квартира, кімната в готелі, дача, садовий будинок тощо), а також його складові частини, які використовуються для відпочинку, зберігання майна або задоволення інших потреб людини (балкони, веранди, камори тощо). Не можуть визнаватися житлом приміщення, не призначені і не пристосовані для постійного чи тимчасового проживання (відокремлені від житлових будівель погреби, гаражі, інші будівлі господарського призначення) [7, 94]. І саме таким загальним визначенням житла користується судово-слідча практика. Але таке кримінально-правове тлумачення поняття “житло” не зовсім співпадає з поняттям, яке надає житлове законодавство України.

Взагалі, як відомо, жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях, що знаходяться на території України, утворюють житловий фонд. Як вказується в ст. 4 Житлового кодексу України (далі ЖК), житловий фонд включає: а) жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі (державний житловий фонд); б) жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях кооперативним організаціям, їх об’єднанням, профспілковим та іншим громадським організаціям (громадський житловий фонд); в) жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам (фонд житло-будівельних кооперативів); г) жилі будинки (частини будинків), квартири, що належать громадянам на праві приватної власності (приватний житловий фонд); квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні (одноквартирні) жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях усіх форм власності, що належать громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення). До житлового фонду включаються також жилі будинки, що належать різним кооперативним об’єднанням, підприємствам і організаціям. До житлового фонду не входять нежилі приміщення в жилих будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру [8, 4–5].

Порівняння цих визначень поняття “житло” дає змогу звернути увагу на декілька важливих положень. Наприклад, більш загальнотеоретичне положення, яке пов’язано з визнанням ролі кримінального права відносно інших галузей права. Як відомо, до положень багатьох інших галузей права кримінальне право відноситься, умовно кажучи, як відоме, тобто такі положення інших галузей права в певній мірі визначають і кримінально-правові положення. Це стосується положень конституційного права при визначенні положень національної безпеки або положень цивільного права при визначенні основних процесів регулювання відносин власності, підприємницької діяльності і т. і. На нашу думку, це повинно стосуватися і визначення поняття “житло”. Якщо цього не відбувається, то можуть виникати певні проблеми. Наприклад, певне розширення сфери кримінальної відповідальності за рахунок більш ширшого тлумачення положеннями цього права поняття “житло”. В усякому разі, можна, в разі необхідності, запропонувати визначення поняття “житло” з урахуванням положень житлового законодавства України.

Література

1. Див. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / Відп. редактор заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор Є. Л. Стрельцов. — Х.: Одіссеї, 2009. — 328 с.
2. Див. Кримінальне право України: Заг. частина: Підручник / Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. та ін. Відп. ред. Кондратьєв Я. Ю., наук. ред. Клименко В. А. та Мельник М. І. — К., Правові джерела, 2002. — 432 с.
3. Див. В. О. Навроцький. Основи кримінально-правової кваліфікації. Навчальний посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 704 с.
4. Див. Є. Л. Стрельцов. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова проф. Джеса Меххема (Іллінойський університет, США). Одеса, Астропринт, 2000. — 476 с.
5. Див. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. За заг. ред. В. Т. Маляренко, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. — Х.: ТОВ “Одіссеї”, 2004. — 1152 с.
6. Див. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Х.: ТОВ “Одіссеї”, 2008. — 800 с.
7. Постанови Пленуму Верховного суду України в кримінальних справах / За заг. ред. В. Т. Маляренка; Упорядник П. П. Пилипчук. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 408 с.
8. Житловий кодекс Української РСР: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 березня 2009 р. (відповідає офіц. текстів). — К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В. — 68 с. — (Кодекси України).

А. В. Коробка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ ПРИЗНАКОВ ХИЩЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются отдельные положения, которые одновременно используются разными отраслями права. При этом следует учитывать, что в каждом конкретном случае одна отрасль права (группа отраслей) выступает в качестве, условно говоря, ведущей, а другая отрасль права (группа отраслей) выступает, условно говоря, ведомой. В таких случаях определение, толкование конкретных положений, которые дает ведущая отрасль права, должно иметь определенное преимущество при использовании этих положений в ведомой отрасли права.

Ключевые слова: состав преступления, квалифицирующие признаки, похищение, проникновение, жилище, помещение, иное жилище.